

การศึกษาประเพณีแห่ช้างผ้า ชุมชนเมะหลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง เพื่อการอนุรักษ์และสืบสาน
อย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม

Education of the Fabric Elephant Parade Tradition Mohlung Community Amphor Mae Moh
Lumpang for Conservation and Participation of the Civil Society

พินัย วิลัยทอง (Phinai Wilaitong) * ดร.ทิพวรรณ ทังมั่งมี (Dr.Tipawan Tungmungmee)**

บทคัดย่อ

การศึกษาประเพณีแห่ช้างผ้าในครั้งนี้ เพื่อศึกษาบริบททางสังคม ประวัติความเป็นมา และวัฒนธรรม รวมถึงศึกษาคติความเชื่อ คุณค่ารูปแบบและพิธีกรรม ตลอดจนสภาพปัญหาของประเพณีแห่ช้างผ้า เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีของชุมชนเมะหลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง อย่างมีส่วนร่วมในภาคประชาสังคม จากการศึกษาพบว่าเป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ที่สืบทอดความเชื่อจากบรรพบุรุษ เพื่อรำลึกถึงความผูกพันกตัญญูต่อช้างที่ใช้เป็นพาหนะและใช้งาน รวมถึงใช้ในประเพณีขอฝนของชุมชน ซึ่งก่อเกิดความสามัคคีของคนในชุมชน การอนุรักษ์สืบสานประเพณีดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดรูปแบบการอนุรักษ์ รวมถึงปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ให้หันกลับมามีส่วนร่วม นอกจากนี้ต้องมีการสนับสนุนจากภาคประชาสังคม เพื่อให้ประเพณีแห่ช้างผ้าทรงคุณค่าและอยู่คู่ชุมชนนี้ต่อไป

ABSTRACT

An objective of organizing a research paper is to study social context, history, culture, belief and ritual and also to study about problem of The Fabric elephant parade tradition to define guideline for conserving and disseminating The Fabric elephant parade tradition of Moh Lung, Lumpang.

From the analysis, The Fabric elephant parade tradition is an ancient Moh Lung tradition that family is a major institution to transfer a belief from generation to generation. They made this tradition to express their sincere gratitude to elephants that people use them as vehicle and hauling teak. Parents and villagers need to instill conscience in children to preserve and disseminate The Fabric elephant parade tradition to be a long lasting continuation.

คำสำคัญ : ประเพณีแห่ช้างผ้า ภาคประชาสังคม

Key Words : The Fabric Elephant Parade , The Civil Society

* นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม คณะบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาภาพพิมพ์ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทนำ

ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควบคู่กันมาอย่างช้านาน ซึ่งทั้งสองอย่างล้วนเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความงดงามของกลุ่มชนชาติพันธุ์นั้นๆ ในพจนานุกรมได้แปลความหมายของทั้งสองคำไว้ว่า ประเพณี หมายถึง สิ่งที่มีมาแต่บรรพบุรุษปฏิบัติสืบกันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณี และวัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีแนวประพฤติปฏิบัติร่วมกันมาช้านานนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคเหนือ วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสาน วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคกลาง วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ เป็นต้น วัฒนธรรมพื้นบ้านของแต่ละภาคจะเป็นแนวประพฤติปฏิบัติของคนภาคนั้นๆ ที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างไปจากวัฒนธรรมพื้นบ้านท้องถิ่นอื่นๆ ก็ได้ วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมรดกของท้องถิ่นว่าด้วยการบอกเล่ากันต่อมา การจารึก หรือการเขียน ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือปฏิบัติเป็นแบบอย่างต่อๆ กันไป จนเป็นที่ยอมรับ

การศึกษานี้มุ่งเน้นไปยังการจัดการของ ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม ซึ่งจะได้สืบสานและอนุรักษ์เอาไว้ โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมและคนในชุมชน วิถีชีวิตของคนในชุมชนแต่ละท้องถิ่นนั้นมักมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาหลักและยังมีวัดยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและกิจกรรม ประเพณีต่างๆ ยังมักถูกเชื่อมโยงไปยังวัด ซึ่งมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้เข้ามาผสมผสานกับประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมในแต่ละภาค ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างกันออกไป งานประเพณีที่คนในชุมชนจัดขึ้นในวาระโอกาสต่างๆ ได้หล่อหลอมบ่มเพาะให้คนในชุมชนน้อมนำเอาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตจนกระทั่งวัดได้กลายมาเป็นศูนย์กลางแห่งความศรัทธาของชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าประเพณี วัฒนธรรม จะถูก

เชื่อมโยงกันระหว่างคนในชุมชนและวัด วัดมาโดยตลอดมา

อำเภอแม่เมะ เป็นอำเภอหนึ่งที่อยู่ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของจังหวัดลำปาง ห่างจากตัวเมืองลำปางประมาณ 20 กิโลเมตร ซึ่งในดินแดนแถบนี้มีประวัติความเป็นมาที่พันปี จากการสำรวจของกรมศิลปากรบริเวณห้วยคอกยอประตูลา อำเภอแม่เมะ พบร่องรอยหลุมฝังศพรุ่นสมัยสามพันปี โดยพบเครื่องมือหิน การเผาไหม้ในหลุมศพก่อนพิธีฝังมีผ้าเช็ดไม่ยอมสีก ซึ่งแสดงได้ว่าบริเวณแห่งนี้มีผู้คนอาศัยมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์มาแล้ว จนต่อมาได้เป็นเมืองเล็กๆ เมืองหนึ่งชื่อว่าเมืองแม่อยู่แถบลุ่มแม่น้ำเหาะ ต่อมาเพี้ยนเป็น “แม่เมะ” และมีการอพยพมาอยู่เพิ่มโดยชาวไทยใหญ่ที่อพยพมาจากตอนเหนือโดยผ่านเส้นทางของจังหวัดเชียงรายลงมาในช่วงของการทำสัมปทานไม้

ชุมชนแม่หลวงไม่ปรากฏแน่ชัดว่าวัดสร้างในปีใด แต่วัดแม่หลวงได้ถูกย้ายและได้รับการพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม 2492 โดยตั้งอยู่ในหมู่ที่ 8 ของตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง

ตามประวัติความเป็นมาของชุมชนแม่หลวง เดิมแล้วนั้นชุมชนแม่หลวง บ้านแม่หลวงหมู่ที่ 8 ได้มีการตั้งรกรากอยู่บริเวณคอกยอประตูลา ริมลุ่มน้ำเหาะ เป็นคอกยออันศักดิ์สิทธิ์ที่มีลักษณะรูปภูเขา เป็นรูปช้างสองตัว ตัวใหญ่กับตัวเล็กเดินตามกันซึ่งต่อมาได้มีชาวไทยใหญ่เข้ามาอาศัยอยู่โดยมีการทำสัมปทานป่าไม้สัก ซึ่งได้ใช้ช้างในการเป็นพาหนะในการลากซุงและใช้งานต่างๆ

ความเป็นมาบรรพบุรุษของชาวไทยใหญ่นั้นมีความเชี่ยวชาญด้านการเลี้ยงช้างมาก สามารถจับช้างป่ามาฝึกฝนใช้งานไม่ว่าจะเป็นงานบ้านและในการสงคราม ถือว่าช้างเป็นสัตว์ชั้นสูง ซึ่งชาวไทยใหญ่นับถือช้าง มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับช้างมาช้านาน ชาวไทยใหญ่ในอำเภอแม่เมะก็เช่นเดียวกันถึงแม้ว่าจะได้อพยพมาจากถิ่นฐานเดิมก็ตามแต่ก็ได้มีความผูกพันและความเชื่อเกี่ยวกับช้างที่ได้สืบทอดกันมาอย่างช้านาน จนมีตำนาน

เกี่ยวกับช้างเกิดขึ้นในลุ่มน้ำเหมาะ แห่งนี้โดยตามตำนานได้เล่าว่า มีช้างเชือกหนึ่งได้มาติดหล่มโคลนที่ห้วยอ้อ หรือกลุ่มอ้อ ไม่สามารถถอนตัวขึ้นมาจากหล่มเองได้ จนมีชาวบ้านมาเห็นจึงได้พยายามช่วยกันนำขึ้นมาจากหล่มอ้นนั้น แต่ทำอย่างไรก็ไม่สามารถช่วยขึ้นมาจากหล่มได้ จึงได้ให้ควาญช้างคนหนึ่งได้ไปทำการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน หากสามารถนำช้างเชือกนี้ขึ้นมาได้จะนำช้างเผือกมาถวาย หลังจากสิ้นคำกล่าวชาวบ้านก็สามารถนำช้างเชือกนั้นขึ้นมาได้อย่างปลอดภัย แต่ว่าด้วยสิ่งที่ได้บนบานเอาไว้ว่านั้น ควาญช้างไม่สามารถหาช้างเผือกมาแก้บนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้บนบานเอาไว้ได้ จึงได้ทำช้างเผือกมาถวายแทน และหลังจากนั้นชาวชุมชนเหมาะหลวงก็ได้ปฏิบัติเช่นนี้ติดต่อกันมาทุกปีจนเป็นประเพณีปฏิบัติเพื่อแสดงความกตัญญูต่อช้าง จากนั้นทุกปีชาวบ้านจึงได้ร่วมใจกันทำช้างไม้หุ้มด้วยผ้านำไปถวายวัดในวันที่ 16 เมษายน ที่วัดเหมาะหลวง นอกจากช้างเผือกแล้วอาจจะทำสัตว์ตามปณิธานก็ได้ และนอกจากช้างเผือก ยังต้องมีเครื่องถวายประกอบด้วยเครื่องไทยธรรม ถักร เป็นต้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ชาวบ้านจะต้องช่วยกันทำช้างเผือกบ้าน (ช้างเผือกเหิน) ร่วมกัน 1 ตัว และหากบ้านไหนมีกำลังทรัพย์อยู่เย็นเป็นสุขก็สามารถทำช้างเผือกถวายเองได้ และส่วนบ้านอื่นๆ อาจจะไม่ได้ทำแต่สามารถนำปัจจัยไปสมทบร่วมทำบุญ โดยหลังจากเสร็จงาน ทางวัดก็จะนำเครื่องไทยธรรมนำมาใช้สอยตามต้องการ และผ้าก็จะถอดออกมาใช้สำหรับภิกษุภายในวัด โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำโครงช้างด้วยไม้ไผ่ สามารถจับบริเวณหางแล้วส่วนใบหูสามารถขยับได้ หุ้มด้วยผ้าตามที่หาได้ และบริเวณหางจะทำด้วยไม้กวาดซึ่งจะได้ช่วยกันทำก่อนวันจริง 1 วันคือวันที่ 15 เมษายน นับเป็นภูมิปัญญาและประเพณีที่มีเพียง ชุมชนเหมาะหลวง

ประเพณีแห่ช้างเผือกนี้เป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชนเหมาะหลวง ที่สืบเชื้อสายตามความเชื่อของบรรพบุรุษ ที่มีความรักความผูกพันกตัญญูต่อช้าง สัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะและใช้งาน จึงได้แฝงหลักความเชื่อเข้ากับตำนานจนเกิดเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์และความ

สวยงามด้านวัฒนธรรมออกมาให้ลูกหลานในชุมชนเหมาะหลวงได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเพื่อสร้างความสามัคคีและความกตัญญูต่อสัตว์ที่มีคุณูปการต่อชุมชน และยังแฝงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในตัวช้างเผือกด้วย ปัจจุบันประเพณีแห่ช้างเผือกของชุมชนเหมาะหลวงนั้นเป็นเพียงประเพณีเล็กๆ ประเพณีหนึ่งในหมู่บ้านที่ 8 ชุมชนเหมาะหลวง ของอำเภอแม่เหาะที่ยังหลงเหลือสืบสานประเพณีแห่ช้างเผือกเอาไว้ และด้วยความตั้งใจที่เป็นทุนนิยมเข้ามาประกอบกับความแห้งแล้ง พื้นที่ในการทำเกษตรกรรมมีความอุดมสมบูรณ์ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ตลอดจนพืชผลทางการเกษตรไม่โดดเด่นนัก ทำให้คนในชุมชนที่เป็นวัยทำงานต่างออกไปประกอบอาชีพตามจังหวัดอื่นๆ และในตัวเมืองของจังหวัดลำปาง ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีเพียงผู้สูงอายุและเด็ก ซึ่งอำเภอแม่เหาะยังเกิดการอพยพจากสัมปทานถ่านหินด้วยแล้วทำให้มีกลุ่มแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองไฟฟ้า เข้ามาอยู่ตั้งรกรากในเขตพื้นที่เป็นจำนวนมากตั้งแต่ สมัย รัชกาลที่ 6 ทำให้มีคนหลากหลายเชื้อชาติ วัฒนธรรมเข้ามาอยู่ในท้องถิ่นและการอพยพที่ทำให้หมู่บ้านกระจายออกไปในพื้นที่ใหม่จากเคยได้ใกล้ชิดกันพอพอยกทำให้กระจกระบายกันออกไป ทำให้ประเพณีแห่ช้างเผือกที่เป็นของดั้งเดิมของชุมชนเหมาะหลวงไม่ค่อยได้รับความสนใจมากนัก ซึ่งส่งผลไปถึงหลักความเชื่อความหมายต่างๆ ของเครื่องสักการบูชาที่จะเลือนลางหายไป ภูมิปัญญาการทำช้างเผือกก็ไม่มีผู้ใดที่จะสืบทอดภูมิปัญญาการทำ เหลือเพียงแต่ผู้อาวุโสในชุมชนที่ยังสามารถทำได้ไม่ถึง 10 คนซึ่งเกรงว่าภูมิปัญญาเหล่านี้จะสูญหายไป ซึ่งผู้ศึกษาได้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับประเพณีแห่ช้างเผือกเพื่อต้องการที่จะเก็บรวบรวมประวัติความเป็นมาและเก็บองค์ความรู้ทางภูมิปัญญา บริบททางสังคมประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเพณีนี้ ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาถึงกระบวนการวิธีการทำเช่นไรเพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในและภาคประชาสังคมได้เข้ามามีมือกันอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นประเพณีเอาไว้ เพื่อก่อให้เกิดเป็นประเพณีที่งดงามและคนในชุมชนในทุก

ภาคส่วนหันกลับมาสนใจอนุรักษ์ประเพณีนี้ สุดท้ายนี้ผู้ศึกษาหวังว่าการศึกษาเรื่องนี้จะได้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนแม่หลวง ตลอดจนผู้ที่สนใจในประเพณีแห่ช้างผ้าต่อไป และหวังไว้เป็นอย่างยิ่งว่าคนในท้องถิ่นทั้งภาคประชาชนและภาคประชาสังคมจะได้ออกมาช่วยกันอนุรักษ์ห้วงแห่งประเพณีแห่ช้างผ้า ช่วยกันสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ความเป็นมา สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนแม่หลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัด ลำปาง
2. เพื่อศึกษาความเป็นมาคติความเชื่อ คุณค่า รูปแบบและพิธีกรรม ตลอดจนสภาพปัญหาของประเพณีแห่ช้างผ้า ของชุมชนแม่หลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัด ลำปาง
3. เพื่อเสนอรูปแบบและวิธีการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้า ของชุมชนแม่หลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัด ลำปาง อย่างมีส่วนร่วมในภาคประชาสังคม

ภาพที่ 1 ช้างผ้า บ้านแม่หลวง

ภาพที่ 2 ชาวบ้านที่เข้าร่วมแห่ช้างผ้า บ้านแม่หลวง

ภาพที่ 3 ประเพณีแห่ช้างผ้า บ้านแม่หลวง อ.แม่เมะ จ.ลำปาง

วิธีการวิจัย

รูปแบบงานวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาบริบททางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเพณีแห่ช้างผ้าของคนชุมชนแม่หลวง ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง และศึกษาคุณค่าของประเพณี และสภาพปัญหาในการจัดประเพณีแห่ช้างผ้า วัดแม่หลวง ชุมชนแม่หลวง ตำบลแม่เมะ อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง และสามารถนำเสนอรูปแบบ ตลอดจนวิธีการอนุรักษ์ประเพณีแห่ช้างผ้า อย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

(1) ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประเพณี และวัฒนธรรมในท้องถิ่น ของชุมชนแม่หลวง และประชาชนที่มีส่วนร่วมในประเพณีแห่ช้างผ้า ในชุมชนแม่หลวง และภาคประชาสังคมทุกส่วนที่เกี่ยวข้อง ใน

อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ตามที่วัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้

(2) กลุ่มตัวอย่างและวิธีการคัดเลือกตัวอย่างในการศึกษาในครั้งนี้ จะได้ศึกษาเพื่อเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เทศบาลอำเภอแม่เมาะ และรวมไปถึง ผู้อาวุโสคนในชุมชนเมาะหลวง พระภิกษุสงฆ์ สภาวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ นักวิชาการท้องถิ่น ช่างฝีมือที่มีความรู้ความสามารถในการทำช้างผ้า ภาคประชาสังคม ทุกส่วน ของอำเภอแม่เมาะที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บและรวบรวมข้อมูล คือ

แบบสอบถาม

ในการศึกษาครั้งนี้จะได้ใช้แบบสอบถามแบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งจะได้สอบถามถึงลักษณะบริบททางสังคม ประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ช้างผ้าของชุมชนเมาะหลวงรวมถึงหลักความเชื่อ จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน สอบถามถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ในการทำช้างผ้าเพื่อนำไปแห่ในประเพณีแห่ช้างผ้าแนวทางการอนุรักษ์ในมุมมองของผู้ถูกสัมภาษณ์ ซึ่งจะได้อรรถาธิบายแก่ ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประเพณีแห่ช้างผ้าในชุมชนเมาะหลวง และช่างที่ทำช้างผ้าไว้สำหรับแห่ในประเพณีแห่ช้างผ้า

การสังเกตการณ์ โดยสังเกตจากสิ่งที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีโดยที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปมีส่วนร่วม และสังเกตการเคลื่อนไหวของประเพณี

การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลภาคเอกสาร

เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Document Study) ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ตลอดจนไปถึงประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ช้างผ้า บริบททางสังคมของชุมชนเมาะหลวง ตำบลแม่เมาะ

อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปางจาก ไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ คำนาน เรื่องเล่า ที่เชื่อถือได้

การเก็บข้อมูลภาคสนาม

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ช้างผ้า และประวัติศาสตร์ของบริบททางสังคมของชุมชนแม่เมาะ ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ที่มีต่อประเพณีแห่ช้างผ้า โดยใช้แบบสอบถามแบบสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ ของประเพณีแห่ช้างผ้าชุมชนเมาะหลวง

การวิเคราะห์และแปลความ

นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลทั้งภาคเอกสารและภาคสนาม ทำการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาและปัญหาของการจัดการชุมชน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะนำไปสู่การจัดการพื้นที่เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน พร้อมนำเสนอให้กับชุมชนได้รับรู้ และปฏิบัติร่วมกันให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้า อย่างมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม ของชุมชนเมาะหลวง อำเภอแม่เมาะ ลำปางพบว่าประเพณีแห่ช้างผ้าสามารถอธิบายถึงสภาพสังคม เศรษฐกิจ และ พฤติกรรมของคนในชุมชน ซึ่งทุกปีชาวบ้านจะได้ร่วมใจกันทำช้างไม้ม้วนด้วยผ้านำไปถวายวัดในวันที่ 16 เมษายน ที่วัดเมาะหลวง นอกจากช้างผ้าแล้วยังต้องมีเครื่องถวายประกอบด้วยเครื่องไทยธรรม นัตถ์ บัจฉิ เป็นต้น สิ่งที่เป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของประเพณีนี้คือ ชาวบ้านจะต้องช่วยกันทำช้างผ้าบ้าน (ช้างผ้าเหือน) ร่วมกัน 1 ตัว ซึ่งจะแฝงไว้ซึ่งความรักสามัคคีของคนในชุมชน และหากบ้านไหนมีกำลังทรัพย์อยู่เย็นเป็นสุขก็สามารถทำช้างผ้าถวายเองได้ และส่วนบ้านอื่นๆ อาจจะไม่ได้ทำแต่สามารถนำปัจจัยไปสมทบร่วมทำบุญ โดยหลังจากเสร็จงานทางวัดก็จะนำ

เครื่องไทยธรรม นำมาใช้สอยตามต้องการ และผ้าที่จะถอดออกมาใช้สำหรับภิกษายในวัด นับเป็นภูมิปัญญาและประเพณีที่มีเพียง ชุมชนเมะหลวง

ประเพณีแห่ช้างผ้านี้เป็นประเพณีดั้งเดิมของชุมชนเมะหลวง ที่สืบเชื้อสายตามความเชื่อของบรรพบุรุษ ที่มีความรักความผูกพันกตัญญูต่อช้าง สัตว์ที่ใช้เป็นพาหนะและใช้งาน จึงได้แฝงหลักความเชื่อเข้ากับตำนานจนเกิดเป็นประเพณีที่มีเอกลักษณ์และความสวยงามด้านวัฒนธรรมออกมาให้ลูกหลานในชุมชนเมะหลวงได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเพื่อสร้างความสามัคคีและความกตัญญูต่อสัตว์ที่มีคุณูปการต่อชุมชน และยังแฝงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในตัวช้างผ้าอีกด้วย

การศึกษาหาข้อมูลในประเพณีแห่ช้างผ้าจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญที่จะช่วยอธิบาย ถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นอันเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนา ซึ่งมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้านต่างๆ ทั้งนี้ประเพณีดังกล่าวมีพัฒนาการและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

อนึ่ง ในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมาพบว่ามีหน่วยงานราชการหรือบุคคลภายนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมและร่วมสนับสนุนการจัดประเพณี ทำให้กระบวนการพิธีการแบบดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รวมถึงในปัจจุบันการจัดงานดังกล่าวคนในชุมชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมน้อยกว่าเดิมเนื่องจากการขาดความเข้าใจและให้ความสำคัญกับประเพณีท้องถิ่น จนทำให้บางครั้งการจัดประเพณีแห่ช้างผ้า ขาดตกบกพร่องไปหลายด้าน ซึ่งในระยะยาวอาจทำให้รูปแบบของพิธีแห่ช้างผ้าเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

นอกจากนี้กิจกรรมต่างๆ อันเกี่ยวเนื่องกับประเพณีแห่ช้างผ้านี้ ยังถือเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่งที่สามารสรสร้างสามัคคี ความกตัญญูรู้คุณให้กับคนในชุมชน ซึ่งปัจจุบันนั้นประเพณีดังกล่าวยังไม่ได้เป็นที่สนใจมากนักของคนในยุคสมัยใหม่ ถูกละทิ้งจนขาดการดูแลและสืบทอดของคนในชุมชน รวมถึงองค์ความรู้และความเชื่อในพิธีกรรมสูญหาย อันเป็นผลกระทบมาจากแนวคิดของสังคมล้า นานาที่

เปลี่ยนแปลงไป ทำให้สภาวะของประเพณีแห่ช้างผ้าของชุมชนเมะหลวงในปัจจุบันนั้น อยู่ในภาวะวิกฤตที่เสี่ยงต่อการสูญหายและถูกเปลี่ยนแนวคิดวิธีปฏิบัติ ดังนั้นการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้ถึงคุณค่าความสำคัญในประเพณีแห่ช้างผ้า ทั้งในแง่ของความหมายที่แฝงไว้ หน้าที่การใช้งาน ประโยชน์ของการจัดประเพณี ก็จะทำให้ประเพณีแห่ช้างผ้าอยู่คู่กับชุมชนไปได้ในยุคนปัจจุบัน

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาสามารถพบรูปแบบการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้า ของชุมชนเมะหลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง เพื่อให้ผลดำเนินการได้ดีที่สุด ต้องใช้กระบวนการ การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม กล่าวคือมีทั้งคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชน รวมไปถึงภาคประชาชน ทั้งในองค์กรภาครัฐและเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณี โดยให้ชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานเอง ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการจัดการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้า ในชุมชนบ้านเมะหลวงนั้น เกิดขึ้นได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. รูปแบบการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคประชาสังคม ทำได้โดยการทำให้นักภายนอกเช่น ภาคประชาชน ภาครัฐ กระตุ้นให้การสนับสนุนและให้ความสนใจกับประเพณีดังกล่าว จนเกิดเป็นกระแสนิยมก่อนจะพร้อมนำเสนอให้กับชุมชน จนทำให้คนในชุมชนเห็นถึงคุณค่าความสำคัญ และร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้า ให้สามารถดำเนินการควบคู่ไปกับสังคมยุคปัจจุบันได้

2. รูปแบบการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้า โดยต้องขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของคนในชุมชน ซึ่งเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมโดยแท้จริง ดังนั้นรูปแบบการจัดงานประเพณีดังกล่าว ต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน โดยคนภายนอกเป็นแค่เพียงผู้ให้การสนับสนุนและชี้แนะ

การอภิปรายผล

โดยสรุป สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงของประเพณีดังกล่าว เนื่องจากบุคคลผู้รู้ ผู้อาวุโสภายในชุมชนเหลืออยู่จำนวนน้อย อีกทั้งการอพยพจากชุมชนเดิม มาอยู่ชุมชนใหม่จากการเวนคืนที่ดินของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต และมีชุมชนย้ายไปตั้งถิ่นฐานในตัวจังหวัด เพราะความแออัดของสภาพพื้นที่ใหม่ ทำให้องค์ความรู้และรูปแบบประเพณี ของกิจกรรมต่างๆ ในประเพณีแห่ช้างผ้า ได้ขาดหายและในอนาคตอาจจะขาดการสืบทอด รวมถึงสภาพสังคมในปัจจุบันนั้นก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเพณีท้องถิ่นเท่าที่ควร ซึ่งเป็นเยาวชนไม่เห็นคุณค่าและรับรู้ถึงกลไกของพิธีกรรมที่นำไปสู่กระบวนการขัดเกลาสังคม ซึ่งถือเป็นปัญหาหลักของการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้าในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น แนวทางการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีดังกล่าวจึงต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเข้าร่วมในการจัดรูปแบบ เพื่อให้ได้แบบแผนของประเพณีแห่ช้างผ้าที่คนในชุมชนร่วมกันในการกำหนดรูปแบบและพอใจในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ช้างผ้า ที่มีความสมบูรณ์ต่อไปในอนาคต

นอกจากนี้หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะองค์กรบริหารส่วนตำบล ควรให้การสนับสนุนด้านประเพณีท้องถิ่น เพื่อเป็นการร่วมสืบสานประเพณีดังกล่าว ซึ่งจะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ช่วงเทศกาลสงกรานต์ โดยสามารถดึงเอาประเพณีแห่ช้างผ้า มาผนวกกับเทศกาลดังกล่าวโดยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมกิจกรรมให้มากที่สุด รวมไปถึงการปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนและเยาวชนรุ่นใหม่ให้หันกลับมามีส่วนร่วมอนุรักษ์ สืบสานประเพณี พิธีกรรมอันมีค่าที่มีอยู่ในชุมชนของตนเองให้ยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความกรุณา และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก ศ.เกียรติคุณสุรพล คำริห์กุล ที่ได้แนะนำและให้ข้อคิดอัน

ทรงคุณค่าในการทำการศึกษาครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทิพวรรณ ทั้งยังมี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้แง่คิดและแนวทางในการศึกษามาโดยตลอด ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จตรวจสอบขอขอบพระคุณ อาจารย์ รวงทอง รักสกุล นักวิชาการที่เก็บข้อมูลของอำเภอแม่เมาะ และอาจารย์สอนวิชานาฏศิลป์ตั้งแต่สมัยยังไม่อพยพ นายสันต์ แก้วประเทศ ผู้ใหญ่บ้านแม่หลวงที่ช่วยประสานงานและให้ความรู้ในการระดมความคิดเห็นของชาวบ้านแม่หลวง นายแดง ทนชัย ผู้ให้ความรู้ประวัติความเป็นมาต่างๆ และรวมถึงสละทุกท่านดังมีรายชื่อดังต่อไปนี้ นายเรียบ วงศ์แก้วมูล นายมนัส บันดี นางจันทร์ทิพย์ บันดี นางจันทร์แก้ว วงศ์แก้วมูล ผู้เป็นสละงานช่าง ที่ทำ ช้างผ้าตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ตลอดจนสภาวัฒนธรรม เทศบาลอำเภอแม่เมาะ เจ้าอาวาสวัดแม่หลวง วัดทุ่งกล้วย การไฟฟ้าแม่เมาะ ที่ให้ข้อมูลและร่วมระดมความคิดอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการประเพณีแห่ช้างผ้านี้

เอกสารอ้างอิง

ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ. 2542. สืบสานล้านนาสืบต่อลม

หายใจของแผ่นดิน. เชียงใหม่ : มิ่งเมืองนวัตน์การพิมพ์ .

ธยานี ศรีโรจนกุล. 2554. โครงการขับเคลื่อนวัฒนธรรม

ไทยสายใยชุมชน ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปางสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอแม่เมาะ.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช พ.ศ.

2542. 2546. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

ราศี ณ. ลำปาง. มปป. ลำปางในพงศาวดารไทยถิ่นเหนือ. ลำปาง : จิตวัฒนาการพิมพ์.

วิมล จิโรจพันธุ์. 2537. มรดกทางวัฒนธรรม ภาคเหนือ.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว.

สมพงศ์ วิทศักดิ์พันธุ์. 2542. การศึกษาประวัติศาสตร์

สังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ : โครงการ

ประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.